

ABONNEMENT

Pays étrangers

Pour un an : 2 Dolars

Edition spéciale : 3 Dolars

ADRESSE

«Idjtihad» Constantinople

Téléph : 20865

xxviième ANNÉE

1 Juin 1932

İÇTİHAT

Türkçe ve Fransızca

İLMİ, EDEBİ, İKTİSADİ

No : 346

ABONNEMAN

Seneliği (24 Nusha) Türkiye

için: 2 1,2, Â'lâ kâğıdı

5 liradır

ADRES

Cıgaloğlunda İctihad Evi

Tarihi Te'sisi :

1904 — Genève

Yirmi yedinci sene

1 Haziran 1932

CIHANIN ŞİMDİKİ İNKİŞAFI

HAYALLAR VE HAKİKATLAR

Büyük hakim Dr. Gustave Le Bon un son eserlerinden Türkceye tercemesi basılmaya başlanmış olan bu çok mühim kitapdan :

[Maba'it]

Asrî zimamdarlar için bu ilm elzem olmuştur . Psychologia nın kanunlarından istifade ederekdir , ki Amerikalılar kendi topraklarında sınıfların mübarezesi me'selesini , «Eski dünya» yi korkunç çarpışmalar tehdidi altında tutan sınıfların mübarezesi me'selesini hall ettiler . Ma'serî Psychologia nın ba'zı kanunlarını tanı mamazlıktan geldikleri , içindir , ki büyük İmperatorlıkların Re'isleri Avrupayı henüz çıkmamış olduğu harabiyetler ve hüsarlar girdabına batırdılar .

Ma'serî nüfuzların asrî tefevvuku hasebile bilhassa Cümhurların Psychologia sının bilinmesi mühimdir . Bu gün biliyoruz , ki Ma'serî zihniyyet ve ferdi zihniyyet pek ayrı zihniyyetlerdir . Halâ pek umumî olan bir i'tikadın aksine olarak ma'serî şahs , ferdi şahs ıd nundadır .

Modern politikanın büyük hatalarından biri gurup halinde bulunan insanların muhakemelerinin münferid ferdi muhakemelerine fa'ik olduğu i'tikadında bulunmaktır . Politikacılar için Cümhurların kararları en yüksek hakikatları teşkil eder .

Şüphesiz Ma'serî faziletler kavımların se'adet ve refahlarını muhafaza eder ; fakat bir medeniyetin seviyesini yükselten ve azemetini te'min eden fikirler ferdi müfekkirelerden fişkırır .

* * *

Kavımların hayatına hakim olan eedadî te'siratın mutala'asında Ma'serî psychologia nın havzasına a'iddir . Uzun bir maziye malik olan kavımlarda ruhî , vekayî'in doğurduğu âhâd temayülâtının irticaclarını tahdid eder . Bir ırkın ruhu , değişmez ve derin bir denizdir , bir Cümhurun ruhu fırtınanın ortaya çıkardığı mutaharrik dalgaları temsil eder . İnsanın ,

Ba'zı kerre , mazisile alâkasını kesmeye çalışması boşdur . Bu kitapda göreceğiz ki bütün inkılablara rağmen sagların ef'ali ölülerin ha kimâne arzularına münkad kalır .

BİRİNCİ KİTAP

CIHANİ İDARE EDEN KUVVETLER

BİRİNCİ MEBHAS

TARİHDE MADDİ VE GAYRİ MADDİ KUVVETLER

İnsanları sevk ve idare eden hisler ve ihtiraslar az değişti , fakat kavımler kendilerini muhtelif istikametlere teveh eden te'sirlerin mütevalien münkadı oldu .

Bütün tarihî devrleri esnasında insana rehberlik etmiş olan hissî ve sırrî ilcalara , « Laboratoire »lardan çıkan yeni kuvvetler münzam oldu . Bu kuvvetler medeniyetleri değiştirdi . Bir asırdan daha az bir müddet zarfında bu kuvvetlerin ba'zıları : Buhar ve ez cümle elektrik , kavımlerin hayatı üzerine , bütün mütekaddim devrlerin te'akübü esnasında ma'ruz bulunulan mü'essirlerin te'sirâtı mecmu'undan daha derin te'sirler icra etti .

Bu yaratıcı yeni kuvvetler , uzun uzadıya tedkik ve tettebbü'u faydalı olmayacak cede ma'lûm olduğundan yeni keşflerden yalnız birinin , ya'ni taş kömüründen çıkarılan muharrik kuvvetlerin milletlerin ictima'î hayatlarını nasıl değiştirmiş olduğunu ve hükûmetlerin arzu ve iradelerine nasıl hüküm ettiğini hatırlatmak kâfidir .

Cihanın siyasî hayatının bir kısmı , ancak bir asır kadar bir zaman evvel , adetâ ehemmiyetsiz bir madde gibi görülen atıl taş

kömüründen ilmin ortaya çıkardığı i'caz engiz kuvvete bağlıdır. Bununla beraber ondan, yalnız yeni medeniyetin bütün 'unsurları değil, müstakbel muharebelerde, en muhteşem paytahtları, ânî olarak , mahv edebilecek kudretli tahrir vasıtaları çıktı.

Kömür ma'denlerine yahud onun hemte'siri olan petrola malik olan milletler , yalnız bu keyfiyyet sayesinde, iktisadî ve siyasî azim bir fa'ikiyyete sahib olur.

İngiltere taş kömürü sayesinde dir, ki denizlere ve bina'en'aleyh cihanın ticaretine hâkim olabildi. Almanyayı en yüksek refah ve servet mertebesine çıkaran, ba'zan , tekrar olunduğu gibi, 1870 muvaffakiyyatı askeriyyesi değil , arazisi üzerinde yeni kömür ma'denlerinin keşfidir . Taş kömürü Alman sana'î kudretinin menşe'i oldu. Küre'i arzın her tarafında ticarî « hégémonie » da ya'nî [ticarî fa'ikiyyet ve hakimiyetde İngilterenin yerine geçmeyi , Almanların arzu etmelerine müsa'id olan amil, taş kömürü oldu . Bu talep ve iddi'adan bir cihan harbinin çıkması lâbüd idi. Niza'ın menşe'lerini izah için dermeyan edilen diğer sebepler tâlirdirler.

Kullanışlılık nokta'i nazarından petrolun taş kömürü üzerine azim bir rüchanı vardır; fakat istihsalî mahdud kalmaktadır. Bu sebeble böyle kıymetdar bir mayî'in menba'larını elde etmek için cehd ve gayretde, akvâmın yekdiğerine rekabet, yekdiğerile müsabaka ettiklerini görüyoruz.

Taş kömürü ve petrol İngilterenin cihanî siyasetini ta'yyün ettirmiştir. Zira'atsız sanayi' memleketi olan İngiltere , erzakını harieden getirmeye mecburdur. Bu erzakın esmanî darussana'alarında i'mal olunan emti'a ile te'diye olunur . İhracatın tevekkufu , çok geçmeden ameale işsizliğini tevliid etmek lâbüddür.

Akvâmın siyasî hayatında muharrik kuvvetlerin rolünün her gün arttığını gösteren misaller pek çoktur. Muharrik kuvvetlerin rolü yalnız Avrupada değil , belki aksayi cihana kadar her yerde kendisini his ettirmektedir. Bu gün kömürsüz olan ve Amerikanın her zaman kendisine kömür vereceğinden pek emin

bulunmayan Japonyanın bolşevik Rusya ile müzakerede bulunması Sibiryâ kömür ma'denlerini kendi menfa'atına olarak işletebilmek ümidiledir. [1]

* * *

İlmî keşflerin , kavmlerin siyasî hayatında oynadığı azim rol, diğer keşflerin ortaya fırlatacağı takallübatı şimdiden his ettiriyor . İnsanların şera'iti hayatiyyesini tamamen değıştirecek olan beynezzerrat [Intra-atomique] « Energie » nin serbest kılınması keyfiyyetinden sarfı nazar, denile bilir ki Tabi'at, güneşin bir gün zabt olunacağı şüphsüz olan harareti gibi henüz isti'mal edilmemiş kuvvetleri ihtiva etmektedir.

Hayli zaman evvel intişar etmiş olan bir eserde, istihlâk ettiği kömürün ancak uşrünü isti'mal eden buhar makinelerinin, istikbalin müzelerinde tuhaf bir şey olarak teşhir edilecek barbar bir âlet olduğunu söylemişdim.

Ma'denlerin ka'rındaki kömürden, elektirik şeklinde çıkarılan kuvve'i muharrikenin sade kablolarla uza'lara sevk olunua bileceği şimdiden görünüyor .

* * *

Yaratıcı rolü pek 'azim olan maddî kuvvetlerin yanında , kavmlerin hayatının ba'zı devrlerinde, te'siri pek büyük ve hattâ pek mütefevvik olmuş olan gayri maddî kuvvetler bulunur .

Laboratoire lardan çıkan bahir ve nâ kabili i'tiraz hakikatların keşfine rağmen , dünya dinî yahud siyasî i'tikadlar şeklinde tecellî eden ve i'tiraz götürmez hakikatlar ad olunan bir sürü sırrî kuvvetlerle idare olunmakta devam ediyor. Bu kuvvetler (Tarih) in mebdelerinden beri , kavmleri idare etmektedir ; yalnız şekilleri değışmiştir. Bouddha dan Jupiter e ve Hazreti Muhammedin Allahına kadar büyük medeniyetlerin temelini teşkil eden

[1] Mandchourie de yerleşmekte olan Japonlar, bu sa'atde, Sibiryâ kömür ma'denleri yakınında bulunuyorlar !

ülhiyyetler , şükûhlarının solduğunu yahud nâbud olduğunu görmüşlerdir . Fakat bunların yerine , siyssî ve ictima'î mevhumeler ka'im olmuşdur ve bûnlara, kadim ilâhların iktidar - larına müşabih sıhr engiz bir iktidar atf olunmaktadır .

* *

Kavmlerin ve Efendilerinin ruhuna hâkim olmaya devam eden « Mysticisme » nin başka yerde ekseriya hatırlatdığım vech ile , ta'rifi kolaydır. İlâhlara, 'akidelere yahut düsturlara, fevkal'tabi'a bir iktidar atf etmekten muta - hassıldır . Dinî bir i'tikadın mu'tekidi olan bir insan, bir Mystique, bir sırrîdir. (Karl Marx) ın Yahudî - German [Judéo - Germanique] incili - nin tatbikile dünyanın cennet kesileceğine kani' olan Communist dahi ayni derecede mys - tique dir, [sırrî dir, mutasavvıfdir] .

Sırrî bir kuvvetin tahtı hükmünde bulunan insanın kuvveti 'azim olur . İmanın muzaffer olmasının fevkinde hiç bir şey görmediğinden bu imanı kabul ettirmek için servetini, haya - tını, hep feda eder.

Sırrî iman, idrak sahasını istilâ ettiği vakit, hiç bir delil ona te'sir edemez. Ana muhabbeti bile onun önünde serfüru eder . « Babî » lik mezhebinin İranda intişar ettiği yeni bir devr de, imanlarından vaz geçmeye tercihen kadın - lar, çocuklarını kendi ellerile cellâda getiriyor, bunların parça parça edildiğini çılgın bir sü - rurla görüyorlardı . (Rusya) da , Mysticisme lerinin hükmü te'siri altında , kadın ve erkek salikleri en müthiş bir suretde kollarını , ba - caklarını kesdiren mezhebler hâlâ mevcuddur ve ayni memleketde ba'zı peygamberlerin , yüzlerce erkek ve kadınları kendileriyle beraber ateşe atılarak, diri diri yanarak ölmeye ikna' ede bildikleri zamandan biz henüz çok uzak - laşmış değiliz.

« Bolchevisme » in kuvveti de, i'tikadlarını muzaffer kılmak için dünyayı berbad ve tahrip etmeye hazır bir mıkdar kani'lere malik bu - lumasındadır .

* *

Sırrî [Mystique] bir iman nasıl dogar ,

nasıl büyür, nasıl ölür ? tekrar mevzu'u bahs etmeme lüzum kalmayacak derecede, kitaba - rımda bu mes'eleyi tedkik etmişimdir . Pek mücmel bir tarzda deni'e bilir, ki (Tarih) de « Mysticisme » in sebatı, insanın , lâ yuhtî ad edilen âli kuvvetlere, hayatının sevk ve idaresini tafviz etmek ihtiyacı mu'annidinden neş'et eder . [*]

Bu ihtiyac o kadar mübrimdir , ki bir kavm ma'budlarını ga'ib eder etmez hemen bunların yerine başkalarını koymaya çalışır . Bu gün Socialisme , kadim üluhiyyetlere atf olunan sırrî şevkete malik bulunmaktadır.

* *

« Mysticisme » in bu rolü ; Tarihde de uzun müddet tanınmadı ve bu gün isti'mali artmak da olan Mysticisme kelimesi de, bundan hemen hemen on beş sene kadar evvel dinî bir ma' - nada müsta'meldi . Bir gün Bergson la beraber Emile Ollivier nin evinde bulunduğumuz sırada Mystique kelimesinin hakiki ma'nası üzerine uzun bir münakaşede bulunduk . Bu kelimenin yalnız dinî bir ma'nası ola bileceğine beni ikna' etmek için, Bergson, bir masanın üzerine yığılı «Dictionnaire»leri elime tutuşturuyordu . Ben o fikirde değildim . Çünkü Fransa İhtilâli [Révo - lution Française] üzerine o günlerde bir kitab yazmışdım . Bu mu'azzam faci'ada «Mysticisme» in tamamen galib, tamamen mütefevvik rolünü bu kitabda gösteriyordum.

Şüphesiz kimsenin kana'atını, imanını de - ğışdirmedim, fakat, bu gün eminim, ki muhavir - lerle mübahasede daha ziyade muvaffakiyyet kazanırım .

[Sonu var]

[*] Bizim bir şa'irimiz dünyanın her tarafında ve her mill'tde az çok fark ve tefavütle hâkim olan bu haleti zihniyyeyi şöylece tavsiye ve terennüm etmiştir :

Hakka tafvizi umur et , ne elem çek, ne keder :

Gelir elbette zuhura ne ise hükmü i kader .

(Müessis sahibi : Dr. AB. Djeddet)

Mes'ul imtiyaz Sahibi avukat İrfan Emin

[İsmail Hakkı matbaası]